

KARADENİZ GÜVENLİĞİNDE MONTRÖ BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ'NİN ÖNEMİ: UKRAYNA RUSYA ÖRNEĞİ

Filiz DEĞER*

Öz

Boğazlardan geçişle ilgili özel bir rejim olan, barış ve savaş zamanları için farklı düzenlemeler öngören Montrö Rejimi Karadeniz'de yaşanan uluslararası uyuşmazlıkların seyrini doğrudan etkilemektedir. 2022 yılında başlayan Ukrayna-Rusya savaşı ile Türkiye'nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin savaş zamanı ile ilgili hükümlerini uygulaması bölgede NATO'nun hareket kabiliyetini sınırlamış, kıyıdaş devletler arasında yaşanan savaşı Karadeniz üzerinden yapılacak bir dış müdahaleden uzak tutmuştur. Bu çalışmanın amacı Montrö Rejiminin sui generis bir rejim olarak Karadeniz güvenliği üzerinde etkilerini, savaş halinde uluslararası toplum tarafından müdahale alanını daraltma nedenlerini, Türkiye'nin Karadeniz güvenliğinin sağlanmasında kilit bir rolü olduğunu ortaya koymaktır. Montrö rejiminin etkisinin anlaşılabilmesi için rejimin tabi olduğu uluslararası hukuk kurallarının incelenmesi gerekmektedir. Çalışmada Rejimin tabi olduğu kuralların savaş halinde olası bir müdahaleyi nasıl etkilediği, bölgedeki güvenlik aktörlerini tabi tuttuğu kısıtlamaların neler olduğu sorularına cevap aranacaktır. Bu nedenle öncelikle rejim kuralları hukuki statü, kapsam, devamlılık açısından değerlendirilecek sonrasında bu kuralların savaş zamanında nasıl uygulandığı ve Karadeniz güvenliğindeki önemi, NATO'nun 2014 yılından itibaren geliştirdiği yeni konsept ve devam eden Ukrayna- Rusya Savaşı örneği üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Uluslararası Hukuk, Türk Boğazları, Montrö Rejimi, Rusya, Ukrayna.

IMPORTANCE OF THE MONTRÖ STRAITS CONVENTION IN BLACK SEA SECURITY: THE CASE OF UKRAINE RUSSIA

Abstract

The Montreux Regime, which is a special regime regarding passage through the Straits and envisages different regulations for times of peace and war, directly affects the course of international disputes in the Black Sea. With the Ukraine-Russia war that started in 2022, Türkiye's implementation of the wartime provisions of the Montreux Straits Convention limited NATO's ability to act in the region and kept the war between the coastal states away from external intervention through the Black Sea. The aim of this study is to reveal the effects of the Montreux Regime as a sui generis regime on Black Sea security, the reasons for narrowing the area of intervention by

*Dr. Öğr. Üyesi, Biruni Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
fdeger@biruni.edu.tr/av.fdeger@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-8860-1908>

the international community in case of war, and the key role of Türkiye in ensuring Black Sea security. In order to understand the impact of the Montreux regime, it is necessary to examine the rules of international law to which the regime is subject. The study will seek answers to the questions of how the rules to which the Regime is subject affect a possible intervention in case of war and what the restrictions are to the security actors in the region. For this reason, first of all, the regime rules will be evaluated in terms of legal status, scope and continuity, and then how these rules are applied in wartime and their importance in Black Sea security will be explained through the example of the new concept developed by NATO since 2014 and the ongoing Ukraine-Russia War.

Keywords: *International Law, Turkish Straits, Montreux Regime, Russia, Ukraine.*

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın, "Montrö Sözleşmesi'nin Boğazlardaki gemi trafiği konusunda ülkemize verdiği yetkiyi krizin tırmanmasının önüne geçecek şekilde kullanma kararındayız" açıklamasının ardından 28 Şubat 2022'de Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Türkiye'nin 1936 Montrö Sözleşmesi'nin 19. Maddesi kapsamındaki hakkını kullanarak İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının savaş gemilerine kapatıldığını ancak savaş gemisi Karadeniz'deki üssüne geri dönüyor ise geçişinin engellenmeyeceğini duyurmuştur. Ancak daha sonra, Türk yetkililer tarafından sadece ana limanlarına dönen Rus donanma gemilerinin Boğazların kapatılmasından muaf tutulacağı açıklanmıştır. Böylelikle Boğazlar, Rusya Federasyonu (Rusya) ile Ukrayna arasındaki savaşta stratejik bir faktör haline gelmiştir. Türk Boğazlarından geçişin kurallarını düzenleyen Montrö Boğazlar Sözleşmesi (Milletler Cemiyeti, 1936, s.213) zaman bakımından uygulanması, kapsamı, tadil ve sona erme şekli bakımından diğer uluslararası boğazlara uygulanan kurallardan farklı olarak maddeler ihtiva eden bir sui generis (özgün) rejim ortaya çıkarmıştır. Sözleşme Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi açısından da imzacı devletler dışındaki devletler tarafından da kabul gören bir sözleşme olarak uygulanmaya devam etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, kendine özgü bir rejim olarak Montrö Rejimi'nin Karadeniz güvenliği üzerindeki etkilerini, savaş durumunda uluslararası toplumun müdahale alanını daraltmasının nedenlerini ve Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğinin güvence altına alınmasındaki kilit rolünü ortaya koymaktır. Montrö Rejiminin etkisini anlayabilmek için rejimin tabi olduğu uluslararası hukuk kurallarını incelemek gerekmektedir. Çalışmada rejimin tabi olduğu kuralların savaş durumunda olası bir müdahaleyi nasıl etkilediği ve bölgedeki güvenlik aktörlerine ne gibi kısıtlamalar getirildiği sorularına yanıt aranacaktır.

1.MONTRÖ REJİMİNİN HUKUKİ STATÜSÜ

Karadeniz Boğazları'nın rejimine ilişkin iki temel anlayış bulunmaktadır. Bunlardan ilki; hukuki rejim olarak Boğazlar, ikincisi ise siyasi rejim olarak Boğazlardır. Karadeniz Boğazları Rejimi'nin hukuki değerlendirmesi, boğazların mevcut düzenlemesinin ne olduğunun, boğazların uluslararası seyrüsefere ne kadar açık olduğunun ve kapalı ise boğazların kapatılması için gerçek hukuki nedenlerin bulunup bulunmadığının belirlenmesini gerektirmektedir. Siyasi bir rejim olarak ise boğazların, Türkiye'nin ve Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin güvenliğini sağlamak için kapatılabilmesi ihtimalidir (Abgaryan vd., 2021, s. 195). Rejim uyarınca Karadeniz güvenliğini sağlamak için geçiş yapacak gemilere tonaj sınırı getirilmiş, geçişler belirli durumlarda Türk Hükümeti'nin iznine tabi tutulmuş ve savaş/barış zamanı için farklı düzenlemeler kabul edilmiştir.

Türk Boğazları'ndan geçişi düzenleyen Montrö Rejimi zararsız geçiş veya uluslararası boğazlarda uygulanan transit geçiştten farklı olarak sui generis ya da ad hoc geçiş rejimidir (Pazarcı, 2014, s. 278). Zira olağan dönemde zararsız geçiş mümkün iken Boğazlardan bazı savaş gemilerinin geçişinin yasak olması, geçişi yasak olmayan savaş gemilerinin de önceden bildirimde bulunma koşulunu yerine getirmemeleri halinde geçiş hakkının askıya alınabilmesi, Türkiye'nin savaş tehdidi altında olması halinde gemilerin geçişine sınırlamalar getirebilme yetkisi Boğazlar rejimini ayrıcalıklı kılmaktadır.

Milletlerarası ulaşırmada kullanılan doğal olarak meydana gelen dar su yolları Dünyanın hiçbir boğazında geçiş için önceden izne, kontrole ya da ücrete tabi tutulmamışken, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde Türk Boğazları'ndan geçiş önceden sıhhi kontrole ve ücrete tabi tutulmuştur (Montrö Boğazlar Sözleşmesi Madde 2-3). Türk Boğazları'nın tabi olduğu bu ayrıcalıklı durum Türk Boğazları'nda Türkiye'nin egemenliğinin kısıtlanmasının minimum olduğunu, esas olarak kabul edilen yetki olduğunu teyit etmektedir (Baykal, 2000, s. 30). 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) tarafından da kabul gören Montrö Boğazlar Sözleşmesi uluslararası hukukta özgün bir düzenleme olarak geçerliliğini korumaya devam etmektedir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi, uluslararası ulaşım amacıyla kullanılan boğazlardaki geçiş ve ulaşım serbestisi ilkesinin uygulanma rejimi bakımından, zamanlar arası hukuk ilkesi bakımından¹ değerlendirildiğinde kabul edildiği dönemin uluslararası hukuk kurallarından farklı bir düzen getirmekle birlikte bu farklılık esasen, bilhassa savaş gemileri ve uçaklar için söz konusu olmaktadır (Tarhanlı, 2000, s. 32). Kıyılarının tamamı Türk

¹ Zamanlar arası hukuk ilkesi, olgulara hangi yasanın uygulanacağını söyleyen kuraldır. Palmas Adası davasında, "hukuki bir olgunun, çağdaş olan hukukun ışığında değerlendirilmesini gerektirdiği" sözleriyle de ifade edilen bu ilkeye göre bir eylemin yasalılığı veya geçerliliğini belirlemek için fiilin meydana geldiği an yürürlükte olan standartlara göre yargılama yapılması gerekmektedir. Bu tespit, Chagos Takımadaları hakkındaki Uluslararası Adalet Divanı kararında da yinelenmiştir (Wheatley, 2021, s. 25).

toprakları ile çevrili ve tarihi olarak iç sular rejimine tabi Marmara Denizi'nden geçişe izin veren, esasen tamamen milli boğaz özelliğine sahip iki boğaz Montrö Boğazlar Sözleşmesi doğrultusunda milletlerarası ulaştırmada kullanılmaktadır. Ancak bir benzetme yapmak gerekirse buradan geçiş “boğaz devleti lehine sıkılaştırılmış zararsız geçiş rejimidir” (Baykal, 2000, s. 30). Montrö Rejimi uyarınca üzerinden uçuş yapmanın yasaklandığı Türk Boğazları'nın konumu Marmara Denizi'nin yapısı itibariyle sui generis bir durum yaratmaktadır. Rejimin kapsamını belirleyen maddeler Karadeniz güvenliğini sağlamak ve boğaz devleti olan Türkiye'nin yetkisini genişletmek amacıyla istisna ve kısıtlamaları da içermektedir.

1.1. Montrö Rejiminin Kapsamı

Montrö Rejimi savaş ve barış zamanında, ticari gemiler ve savaş gemileri için farklı düzenlemeler getiren, 1982 UNCLOS uyarınca istisna kapsamında kaldığı kabul edilen, boğaz devletinin hâkimiyetini esas alan bir rejimdir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi uyarınca Türkiye, Boğazları savaşa taraf olan tüm ulusların savaş gemilerine kapatma yetkisine sahiptir. Bunu, “yakın bir savaş tehlikesi” endişesi içindeyse de yapabilmektedir. Sözleşme Rusya ve Ukrayna gibi Karadeniz'e sınırlı olan Devletlere, Karadeniz dışındaki Devletlerin donanma gemilerinden farklı olarak uygulanan kuralları da içermektedir. Bu kapsamda savaş zamanında savaşa katılan devletlerin gemileri Boğazlardan geçememekle birlikte diğer devletlerin gemileri barış zamanındaki kurallar ile cins, tonaj ve süre sınırlamasına tabi olarak geçiş yapabilmektedir. İstisnai olarak savaştan önce limandan ayrılıp dönmek isteyen gemiler, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan zorlama önlemleri kararını uygulayacak olan savaş gemileri ve Birleşmiş Milletler çerçevesinde karşılıklı yardım anlaşmaları gereğince gemiler geçiş yapabilmektedir. Türkiye'nin savaşan taraf olması ve pek yakın savaş tehdidi altında olması halinde geçişler tamamen Türk Hükümeti'nin düzenlemesine bırakılmaktadır. Türkiye tarafından alınan kararın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 2/3 çoğunluğunun ve Sözleşme'ye taraf devletlerin çoğunluğunun kararıyla kaldırılma durumu söz konusu olmaktadır.

Milletlerarası hukukta boğazlardan geçiş açısından savaş gemilerinin boğazlardan geçişi ile ticaret gemilerinin boğazlardan geçişi açısından hiçbir farklılık gözetilmemişken ve dahası bu gemilerin geçişleri önceden izne ya da ihbarda bulunmaya tabi tutulmamışken, Türk Boğazları'ndan savaş gemilerinin geçişi önceden bildirim ve bazı temel kısıtlamalara tabi tutulmuştur. Savaş gemilerine getirilen kısıtlamaların yanında uçak gemilerinin ve denizaltıların geçişi ile bazı tür gemilerin geçişi tamamen yasaklanmıştır. Gemilere cins, tonaj ve süre sınırlaması getirilmiştir (Montrö Boğazlar Sözleşmesi Madde 8-17). Geçiş yapacak gemilerin tonajı Karadeniz'e kıyıdaş devletler ile Türkiye'nin güvenliği ön plana alınarak kısıtlamaya tabi tutulmuştur. Bir diğer önemli kısıtlama uçuş hakkı ile ilgili

olup transit geçiş rejiminde boğaz üzerindeki hava sahasından sivil ve askeri uçaklara üzerinden uçuş hakkı tanınmışken Montrö Rejiminde sivil ve askeri uçaklara Boğazlar üstünden uçuş hakkı tanınmamıştır (Montrö Boğazlar Sözleşmesi Madde 23).

Türk Boğazları iki münhasır ekonomik bölge kesimini (Karadeniz ve Ege Denizi) birleştiren boğazlar konumuna girmekle beraber, Marmara Denizi'nin yapısı ve boğazların özel konumu burada transit geçiş rejimi türünde bir rejimin uygulanmasına engeldir (Baykal, 2000, s. 43). Türk Boğazlarının iki münhasır ekonomik bölgeyle iç sularımızı birleştirmesi ve 1982 UNCLOS'un istisnası kapsamında kalması rejimi diğer sözleşmelerden ayırmaktadır.

1982 UNCLOS'un 35 (c) Maddesi² gereğince boğazlara ilişkin bölüm III geçişi halihazırda yürürlükte bulunan milletlerarası anlaşmalarla ele alınan boğazların hukuki rejimine uygulanmamaktadır. Bu boğazların hangileri olduğu sözleşmede yer almamakla birlikte sözleşme tutanaklarından anlaşıldığı kadarıyla bu boğazlar Türk Boğazları, Danimarka Boğazları, Ailand Boğazları, Magellan Boğazları ve tartışmalı olan Kiel Kanalıdır. Sui generis geçiş rejimi olarak düzenlenen Montrö Rejimi 1982 UNCLOS 35 (c) Maddesine göre değerlendirildiğinde maddenin kapsamı dışında kalan bir özel rejimdir (Ünlü, 2000, s. 38). Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin, geçiş eylemini, ticaret gemileri, savaş gemileri ve uçakların geçişleri açısından, "tamamen" (in whole) düzenleyen nitelikte bir hukuki rejimi getiren uluslararası sözleşme olduğu ortadadır. Sözleşme'de kabul edilen geçiş ve ulaşım rejiminin, "barış zamanı", "savaş zamanı" ve "Türkiye'nin kendini pek yakın bir savaş tehlikesi tehdidinde maruz sayma hali" gibi farklı durumları ele almasıyla, "tamamen" düzenleme karakteri bulunmaktadır (Tarhanlı, 2000, s. 32).

İki açık deniz ya da iki münhasır ekonomik bölgeyi birleştiren boğazlara uygulanan transit geçiş rejimi 1982 UNCLOS³ ile kabul edilmiş bir rejim olup, karasuları ile açık denizi bağlayan boğazlara uygulanan zararsız geçişten farklı olarak boğaz devleti aleyhine düzenlemeler içermektedir. Marmara Denizi iç sular rejimine tabi olduğundan burada zararsız geçiş hakkı uygulanmaması gerektiği halde Montrö Rejiminden dolayı uluslararası geçiş hakkı tanınmaktadır.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi barış zamanında ticaret gemilerine kesin geçiş serbestliği tanırken kılavuzluk ve römorkajı zorunlu tutmamıştır (Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Madde 2). Ancak savaş zamanında Türkiye savaşan taraf değilse geçiş serbestliği tanınırken, savaşan taraf olduğunda ticaret gemilerine düşmana yardım etmemek kaydıyla gündüz geçiş yapabilme, kılavuz şart koşabilme ve izlenecek yolları da Türk makamlarının göstermesi gibi kısıtlamalar getirilmiştir. Savaş zamanında gerek Karadeniz'e

² Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Madde 35 (c): İşbu Kısımın hiçbir hükmü geçişin tamamen veya kısmen, uzun süreden beri yürürlükte bulunan ve özellikle bu boğazlara ilişkin olan sözleşmelerle düzenlendiği boğazların hukuki rejimini, etkilemez.

³ Çalışmada UNCLOS Sözleşmesi olarak kullanılacaktır.

kıyası olan devletlere gerekse kıyıdaş olmayan devletlere belirli süre önceden bildirimde bulunma zorunluluğu getirilmiştir.

1.2. Montrö Rejimi'nin Devamlılığı

1936 yılında 20 yıllık süre ile imzalanan Sözleşmede taraflardan birinin talebi üzerine sona erdirilme ve akabinde yeni bir sözleşme için konferans yapılması, revizyon ve kısmi tadil koşulları düzenlenmiş olup, Sözleşme bu yönüyle diğer siyasi sözleşmelere göre ileri ve orijinal olarak nitelendirilmektedir. Sözleşmede oy birliği kuralından ayrılması Milletlerarası Cemiyete dinamik kazandırmış ve “peaceful change”⁴ yani kuralların güç kullanılmadan barış ortamında değişmesine imkân sağlayacak ve diğer siyasi sözleşmelerde yer almayan kurallar getirmiştir (Belik, 1962, s. 30).

Savaş zamanında Türkiye'nin savaştan taraf olmaması ve savaşa katılması hali dışında kabul edilen savaşa katılan statüsüyle aynı sayılan Türkiye'nin pek yakın savaş tehdidi altında olması halinin düzenlenmesi önemli bir husustur zira uluslararası boğazların genel rejim kurallarında kıyı devlete bu şekilde bir yetki tanınmamıştır. Sözleşmenin 5 yılda bir yapılabilecek kısmi tadilinde sayı ve tonaj sınırlamalarını düzenleyen 14. ve 18. Maddelerin değiştirilmesi hususunda $\frac{3}{4}$ çoğunluk kararı ile Türkiye'ye veto yetkisi verilmiş olması da diğer bir önemli husustur (Sur, 2016, s. 350). Montrö Boğazlar Sözleşmesi tadilat ve revizyon hükümleri ihtiva etmesine rağmen taraf olan ve olmayan devletler arasında menfaat birliği oluşturması nedeniyle bu zamana kadar taraf devletler Sözleşme'nin değişmesi ya da sona erdirilmesi hususunda bir talepte bulunmamıştır. Türk Boğazları'nın tabi olduğu rejimi düzenleyen Sözleşme'nin uygulanma şekline, devamlılığına ve Türkiye'ye tanıdığı hâkimiyete ilişkin kuralları Sözleşme'yi uluslararası boğazların tabi olduğu rejimlerden önemli ölçüde ayırmaktadır.

Sözleşme'ye imzacı olmayan devletler, yıllarca Boğazlarda seyrüsefer boyunca Sözleşme'nin hükümlerini izlemişler ve böylece Sözleşme'nin içeriğine rıza gösterdiklerini etkin bir şekilde ortaya koymuşlardır. Jus cogens doktrinini kodlayan Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin (United Nations, 1970) 36 (1) Maddesine göre:

“Üçüncü Devletler için haklar öngören andlaşmalar

1. Bir andlaşmanın tarafları andlaşmanın bir hükmünün ya üçüncü bir Devlete veya o Devletin mensubu olduğu Devletler grubuna, ya da bütün Devletlere, bir hak vermesini kastettiye ve üçüncü Devlet buna rıza gösterirse, üçüncü Devlet için andlaşmanın bu hükmünden o hak doğar. Üçüncü Devletin rızası, aksi belirtilmediği sürece farz edilir, meğerki andlaşma başka türlü öngörsün.
2. Birinci paragrafa göre bir hakkı kullanan bir

⁴ Peaceful change yasal olarak korunan haklar ve çıkarlar sisteminde savaşa başvurmadan değişiklik yapılmasına imkan sağlayan prosedürü ifade eder. En geniş anlamda kavram, uluslararası hukuki normları veya uluslararası sistemin bazı yapılarını güç kullanmadan değiştirme sürecini kapsar.

Devlet bu hakkın kullanılması için andlaşmada öngörülen veya andlaşmaya uygun şekilde tesis edilen şartlara uyacaktır.”

Tüm uluslararası toplumu bağlayan nesnel bir rejim olarak belirlenen Sözleşme ilgili tüm tarafların siyasi iradesinin sonucu olarak yürürlükte kalan uzun ömürlü bir uluslararası antlaşma olarak yürürlükte kalmaya devam etmektedir (Abgaryan vd., 2021, s. 77). Sözleşme'nin revizyonuna ilişkin hukuki olarak bir engel bulunmamakla birlikte ilgili tarafların menfaatleri ve güvenlik endişeleri nedeniyle değişikliği de gidilmemiştir.

2. MONTRÖ REJİMİNİN KARADENİZ GÜVENLİĞİNDE ÖNEMİ: RUSYA- UKRAYNA ÖRNEĞİ

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin devamlılığını sağlamak Türkiye için bir egemenlik ve ulusal güvenlik konusu olmakla birlikte Karadeniz'de bölgesel güvenliği sağlayan hâkim güç olma ve enerji ulaşım merkezi olma çabaları da Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin önemini ortaya çıkarmaktadır. Zira Karadeniz Bölgesi kendi içerisinde azınlık sorunları, sınır sorunları, politik mücadele ve yayılcı politikalarla kendini gösteren istikrar ve güvenlik sorunları gibi olumsuz öğeler içermektedir (Kocaman ve Şadan, 2016, s. 769).

Ticaret gemilerine geçiş serbestisi tanıyan, Karadeniz'e kıyıdaş devletlerin savaş gemilerine Boğazları açan bununla birlikte diğer devletlere kısıtlamalar getiren Montrö Rejimi, böylelikle hem Karadeniz'i korumakta hem de hukuki düzenlemeler içermektedir (Bilsel, 1948, s. 60).

Karadeniz Bölgesindeki kıyıdaş devletlerin, Rusya'dan bağımsız ve Rusya ile eşit statüye ulaşmaları, doğal kaynaklar ve enerji (nükleer enerji dâhil) açısından Rusya'ya olan bağımlılıklarını aşmalarına bağlı olduğundan Boğazlara kesintisiz erişim hayati önem arz etmektedir. Boğazlardaki petrol trafiğindeki artış, kıyıdaş devletlerin Rus petrolüne rekabetçi alternatifler aramaya başlamasının da bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Abgaryan vd., 2021, s. 63).

2004'ten sonra NATO Karadeniz'de Türkiye'nin yanı sıra Bulgaristan ve Romanya olmak üzere iki yeni müttefikle tam teşekküllü bir Karadeniz aktörü haline gelmesine rağmen, Karadeniz stratejik olarak gözden kaçan bir kör nokta olarak kalmıştır. 2014 yılı NATO' nun bölgedeki faaliyetleri için bir dönüm noktası olmuş Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrasında stratejik gerçekler önemli ölçüde değişerek Rusya'nın uluslararası kabul görmüş sınırları değiştirmek için güç kullanmaya hazır olduğu kanıtlanmıştır (Vorotnyuk, 2020, s. 18). NATO'nun Doğu Avrupa'da genişlemesi ile Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan tehdit algısında ilk kırılma NATO'nun Kosova müdahalesi ile gerçekleşmiş, 2000'li yıllarda NATO'nun doğuya doğru ilerleme çabaları, Rusya'da Gürcistan müdahalesi ve 2014 Yılında Kırım'ın ilhakı ile kendini ifade etmiş böylelikle Rusya NATO için bir güvenlik tehdidi ve bölgesel istikrarsızlığın nedeni olarak görülmeye başlanmıştır. 2001 yılında

Putin tarafından hazırlanan 2015 yılında güncellenen Rusya Deniz Doktrininde Karadeniz ve Akdeniz’de Rus varlığının artırılarak NATO’ya karşı erişim önleme- alan engelleme (A2/AD) stratejisinin⁵ oluşturulmasının planlandığından bahsedilmektedir. Bu doğrultuda enerji kaynaklarını ve askeri gücünü koz olarak kullanan Rusya için Ukrayna ve Gürcistan’ın NATO’ya girmesi 2538 mil olan Karadeniz kıyılarından 2290 millik bir alanda etkisinin olmayacağı anlamına gelmekte bu doğrultuda güvenlik politikalarını şekillendirmektedir (Günyel, 2021, s. 134). Rusya’nın A2/AD kapasitesi Karadeniz’de faaliyet göstermeyi zorlaştıran tek konu olmamakla birlikte ek olarak diplomatik ve siyasi faktörler Karadeniz’de güvenliği daha da karmaşık hale getirmektedir.

Karadeniz, sadece NATO üyesi ülkeleri ve ortakları değil, aynı zamanda NATO’ya üye olmak isteyen ülkeleri de içermekte, NATO ülkeleri, Balkanlar ve Orta Doğu’da güvenliği sağlamak için Karadeniz bölgesine sınırsız erişime ihtiyaç duymaktadır (Flanagan ve Chindea, 2019, s. 14). Rusya ve NATO için karşılıklı tehdit algısının olduğu bölgede stratejik hareket kabiliyetine şekil veren Montrö Rejiminde Türkiye’nin hâkimiyetinin esas olması devam eden Ukrayna- Rusya savaşında rejimin siyasi yönünün de önemini ortaya koymuştur.

Birincil amacı Karadeniz’in kıyıdaş devletler ile dış güçler arasında bir deniz rekabeti alanı haline gelmesini engellemek olan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Türkiye Boğazlar üzerinde egemenliği ve askeri kontrolü kazanırken, Sovyetler Birliği’nin deniz hegemonyası garanti altına alınmıştır. Kıyıdaş olmayan devletlerin Boğazlardan savaş gemileri gönderme haklarına ciddi kısıtlamalar getiren Sözleşme’de Türkiye ile savaş halindeki devletlere ait olanlar hariç, Boğazlar ’da geçiş ve seyir serbestisi ile ticaret gemilerinin geçiş hakkı garanti altına alınmıştır (Buzan, 1976, s. 242).

Sözleşme Türkiye’nin ve Karadeniz’e kıyıdaş devletlerin güvenliğini sağlamak amacıyla savaş gemilerinin geçişlerini sadece cins ve tonaj açısından kısıtlamakla kalmamış, savaş gemilerinin toplam tonajına ve Karadeniz’de kalış süresine de kısıtlamalar getirmiştir. Savaş zamanında savaşıyan taraf gemilerine geçiş yasağı getiren Sözleşme’de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin (BMGK) zorlama önlemleri alma kararı hali istisna olarak kabul edilmiş, Türkiye’nin savaşıyan taraf olması veya savaş tehdidi altında olması halinde savaş gemilerinin geçişi konusunda karar yetkisi Türkiye’ye verilmiştir (İnan, 1995, s. 70). Sözleşme, Karadeniz’e kıyısı olmayan devletlere ait savaş gemilerinin Boğazlardan geçişine 15.000 tonajdan fazla olmama, sadece belli cins gemilerin geçişine izin verme, 21 günden fazla kalmama ve 15 gün öncesinden bildirimde bulunma kısıtlamaları getirmiştir (Montrö Boğazlar Sözleşmesi Madde 13-14). Bir yandan savaş durumunda savaşın seyrini, barış operasyonlarını, uluslararası toplum

⁵ Erişimi engelleme (Anti-Access) kavram olarak düşman tarafların harekât bölgesine girişini engellemeyi amaçlarken, bölgeden menetme (Area Denial) ise tarafların sahadaki muhtemel hareket alanını etkileme/baskılama üzerine kurulmaktadır (Mercan. 2022, s. 558).

tarafından yapılacak insani yardımı kuralları ile etkileyen Montrö Rejimi diğer taraftan Karadeniz'i savaşın daha karmaşık hale geldiği bir bölge olmaktan korumaktadır.

Savaş gemilerine getirilen tonaj ve süre kısıtlamaları, Karadeniz Bölgesi'ndeki NATO üyesi olmayan devletlerin Karadeniz'deki operasyonlarına sınırlamalar getirmektedir. Siyasi olarak da Karadeniz'de bulunan NATO üyeleri arasındaki iç anlaşmazlıklar nedeniyle NATO bölgedeki beklentilerini karşılayamamaktadır. Örneğin, Karadeniz'de kalıcı bir NATO deniz kuvvetinin oluşturulması tartışılmış ancak gerçekleştirilmemiştir (Coffey, 2021, s. 3). Avrupa- Atlantik Bölgesi'nin barış ve istikrarına yönelik en önemli tehdit olarak görülen Rusya'ya karşı hazırlık eylem planı NATO tarafından faaliyete geçirilmiş bu amaçla yapılan zirveler sonrasında ağırlıklı olarak karasal birliklerin sayıları arttırılabilmektedir⁶. 2014'te Galler zirvesinde çok uluslu iş birliği yoluyla toplu savunmayı geliştirmek için Çerçeve Uluslar Konseptini başlatan NATO için Karadeniz bölgesi savunma ve caydırıcılık açısından geliştirilecek bölgelerin başında yer almıştır⁷. NATO'nun 2014 Galler Zirvesinde belirlenen çerçeve uluslar konseptinin bir örneği olarak ortaya çıkan Müşterek Sefer Gücü (Joint Expeditionary Force-JEF) Ukrayna işgalinden sonra Rusya'ya karşı önemli bir rol üstlenmiştir.

Rusya'nın Ukrayna'nın deniz yoluyla tahıl sevkiyatına yönelik ablukasını yeniden başlatması veya kritik deniz altyapısının sabote edilmesi, hibrit tehditler ve bölgedeki tedarik zincirlerini bozulma riski karşısında, bölge ülkeleri ve Karadeniz'de dönüşümlü olarak bulunan müttefik gemilerinden oluşan bir Karadeniz Görev Gücü oluşturmak için 1936 Montrö Sözleşmesi hükümlerine uygun olarak hareket etmesi gerekmektedir (PISM, 2023). Montrö rejimine göre Karadeniz dışındaki devletlerin savaş gemileri, Türk makamlarına 15 gün önceden haber vermek kaydıyla, bölgede en fazla 21 gün kalabilmektedir. Savaş ve barış zamanı ile ilgili farklı düzenlemeler getiren Sözleşme'ye göre Türkiye'nin savaşa katılma veya pek yakın savaş tehdidi altında olduğu haller dışında savaşan taraf olmayan devletlere ait savaş gemileri normal zamandaki gibi geçiş yapabilirse de Türk Hükümeti'ne 15 gün önceden bildirimde bulunma zorunluluğu bulunmaktadır. İnsani yardımla ilgili olarak da Sözleşme'nin 18. Maddesine göre Karadeniz'e kıyıdaş olmayan bir ya da birkaç Devlet, bu denize, insancıl bir amaçla deniz

⁶ 2022 Brüksel Zirvesinde NATO Müttefikleri İttifak'ın NATO'nun doğu kanadı boyunca (kuzeyde Baltık Denizi'nden güneyde Karadeniz'e kadar) mevcudiyetini genişletme kararı almış, 2022 Madrid Zirvesinde NATO'nun doğudaki Müttefikleri takviye etme kabiliyetini arttırmak için daha fazla hazır durumdaki birliği ve daha fazla önlemleri içerecek yeni bir NATO Kuvvet Modeli üzerinde anlaşmıştır. 2023 Vilnius Zirvesi'nde ise toplu savunma ile ulusal kapasite arasındaki uyumu önemli ölçüde arttıracak yeni nesil bölgesel savunma planlarını onaylamıştır (NATO, 2023).

⁷ Birleşik Krallık tarafından yönetilen ve Danimarka, Estonya, Finlandiya, İzlanda, Letonya, Litvanya, Hollanda, Norveç ve İsveç'i içeren 10 ülkeden oluşan bir gruptur. Ortak coğrafi kimlikleri nedeniyle JEF üyeleri, Kuzey Avrupa'da güvenlik ve savunmaya odaklanmıştır. 2015 yılında kurulan ve 2016 yılında ilk tatbikatını yapan JEF, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından Londra'da sanal olarak düzenlenen Ukrayna Başkanı Volodymyr Zelensky'nin katıldığı bir liderler zirvesi düzenlenmiş ve ilk kez Baltık bölgesine askeri karargâh konuşlandırmıştır (CSIS, 2022).

kuvvetleri göndermek istemesi halinde, toplamı hiçbir varsayımda 8.000 tonu aşmaması, Türk Hükümeti'nden izin alınması ve bu geçişe kıyıdaş olan devletlerin karşı görüş bildirmemesi gerekmektedir (Montrö Boğazlar Sözleşmesi Madde 18). Bu düzenlemeler Karadeniz'de hareket serbestisine önemli sınırlamalar getirmektedir.

Temmuz 2021'de NATO, "düzenli operasyonlar yapmak ve Karadeniz'de ortak tatbikatlara katılmak amacıyla" Daimî NATO Denizcilik Grubu 2'yi (Standing NATO Maritime Group Two-SNMG2) kurmuştur. NATO standart prosedürlerini, taktiklerini ve tekniklerini uygulayan SNMG2, NATO'nun hâlihazırda kurulmuş olan Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü'nün (The Very High Readiness Joint Task Force-VJTF) bir parçası olup doğacak krizlere zamanında müdahale etmek için sürekli hazır tutulan organizasyondur. SNMG2'nin Karadeniz Bölgesinde düzenli olarak bulunması, İttifak'ın bu sorumluluk alanında mevcudiyet göstermesinin bir yolu olarak görülmüştür (NATO, 2021). Karadeniz'de doğacak bir krize müdahale için Tuna Nehri ve Tuna Karadeniz Kanalı yapılacak bir harekâta 21 günlük zaman sınırını aşmak için ek bir seçenek olarak görülmektedir. Karadeniz'deki gemilere ayrılmadan kritik erzak, yakıt, sağlık hizmeti verecek olan yardımcı gemilerin insani yardım veya birlik transferini arttırarak operasyonel anlamda kapasiteyi arttırması düşünülse de yardımcı gemiler Sözleşme'de savaş gemileriyle aynı maddede anıldığı için (Montrö Boğazlar Sözleşmesi Madde 9) Türkiye, müttefik savaş gemilerinin Boğazlardan geçişini Sözleşme'nin 19, 20 veya 21. Maddeleri uyarınca açıkça engellerse, yardımcı gemiler de dahil olmak üzere tüm savaş gemilerinin Karadeniz'e girmesi yasaklanacaktır (Aliano, 2022, s. 2).

Karadeniz'de NATO'nun müttefikleriyle yüzey varlığını desteklemek için Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nden yararlanması, zaten tehlikeli bir savaş zamanı ortamında gerilimlerin tırmanmasına sebebiyet verebilecektir. İlave bir NATO varlığı, daha fazla operasyonel faaliyet sahada yanlış iletişime yol açarak Ukrayna'da sürmekte olan çatışmayı daha da küreselleştirme riskini doğurabilecektir (Aliano, 2022, s. 2).

Karadeniz'in bölgesel güvenliğini ve Türkiye'nin güvenliğini ön plana alarak savaş ve barış zamanlarında gemilerin geçişine ilişkin önemli hukuki kısıtlamalar getiren Montrö Rejimi hem Rusya hem de kıyıdaş devletler için stratejik ve askeri olarak önem arz etmektedir. Rusya'nın Karadeniz'deki etkinliğini koruyan, kıyıdaş devletlerin güvenliğini sağlayan ve Türkiye'ye kontrol ve düzenleme yetkisi veren Rejim getirdiği kısıtlamalar ile NATO'nun operasyonel kabiliyetini kısıtlayan sui generis bir rejimdir. Rusya- NATO ilişkileri göz önüne alındığında bölgesel güvenlik politikalarının belirlenmesini etkileyen Rejimin önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Sonuç

Montrö Boğazlar Sözleşmesi Karadeniz'i kıyıdaş devletler için rekabete kapalı güvenli bir bölge haline getirmek için imzalanmış olup, Sözleşme uluslararası boğazların tabi olduğu kuralları düzenleyen diğer sözleşmelerden belirgin bir şekilde ayrılan sui generis bir rejim ortaya çıkarmıştır. Hukuki ve siyasi olmak üzere iki farklı etkisi olduğu kabul edilen Rejim savaş gemileri ve ticari gemilerin, savaş ve barış zamanında geçişine dair kuralları kapsamaktadır. Sözleşme'nin kapsadığı bu kuralların kıyıdaş devletlerin güvenliği için arz ettiği önem ise siyasi nedenlerle Sözleşme'nin devamlılığını sağlamaktadır.

Boğazları kıyıdaş devletlere açan bununla birlikte diğer devletlere kısıtlamalar getiren Rejim hem Karadeniz'i korumakta hem de getirdiği teminatla Boğazların tabi olacağı rejimi siyasi bir rejim olmaktan çıkararak hukuki düzenlemelere bağlamaktadır. Böylelikle Karadeniz'de istikrar ve güvenlik sorunları hukuki yollarla çözülmektedir.

NATO için bir güvenlik tehdidi ve bölgesel istikrasızlığın nedeni olarak görülen Rusya'nın Kırım'daki A2/AD yetenekleri ve Karadeniz Filosunun devam eden modernizasyonu, Rusya'nın komşularının deniz yollarına ve ekonomik kaynaklara erişimini tehdit etmesine ve geleneksel güç projeksiyonu yoluyla zorlayıcı baskı uygulamasına neden olmaktadır.

Savaş zamanında gemilerin Boğazlardan geçişine getirilen cins, tonaj ve süre kısıtlamaları ile Türkiye'ye verilen izin ve kontrol yetkisi Karadeniz güvenliğinde Türkiye'nin stratejik önemini açıkça göstermektedir. Ukrayna-Rusya savaşında Türkiye'nin Boğazları savaş gemilerine kapatması ve savaş süresince gemilerin tabi olduğu kısıtlamalar kıyıdaş iki devlet arasındaki savaşı dış müdahalelerden uzaklaştırarak Rusya'nın A2/AD stratejisine hukuki ve siyasi olarak olumlu etki etmiştir. Kırım ilhakından sonra Kırım'da silahlanma yoluyla erişim engelleme ve alan daraltma doktrinini uygulayan Rusya karşısında NATO daimî birliklerinin Karadeniz'de hareket kabiliyeti Sözleşme nedeniyle kısıtlanmıştır.

2014 yılında Kırım'ın ilhakından sonra Galler Zirvesinde Çerçeve Ulus Konseptini açıklayan NATO değişen güvenlik ortamına uyum sağlama becerisinin artırılması için kolektif iş birliğinin önemine dikkat çekmiştir. Esasen bu düşünce temelinde Birleşik Krallık liderliğinde oluşturulan ve Baltık ülkelerinden oluşan JEF, Rusya'ya karşı önemli bir rol üstlenmiştir. NATO ile iş birliği içinde olan bu askeri-siyasi oluşum Rusya'nın A2/AD stratejisine karşılık Ukrayna'ya ekonomik, askeri ve insani destek vermeye devam etmektedir. 2022 Ukrayna-Rusya savaşından sonra sürekli değişen güvenlik ortamına uyum sağlama ve modernleşme amacıyla kolektif iş birliğinin devamlılığını ve hayati önemini ortaya koyan NATO için Karadeniz caydırıcılık ve savunma politikasını tam olarak gerçekleştirmediği bir bölge olmuştur. Denizde kuramadığı hâkimiyeti karada askeri gruplar oluşturarak kurmaya çalışan NATO, ortak tehditler nedeniyle AB ile iş birliğini arttırmayı hedeflemiştir. NATO'nun Ukrayna'yı gri bölge olarak görmek istememesi ve

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali karşısında Türkiye'nin Montrö Rejimini uygulamaya koyması Rusya'yı doğrudan bir askeri tehdit olarak gören NATO'nun Karadeniz'de hareket kabiliyetini kısıtlamış, NATO'nun savunma ve caydırıcılık amacına ulaşmasını engellemiştir. AB ile iyi bir iletişim halinde olmayı 2030 vizyonuna alan ve tüm operasyonları yürütme kapasitesine sahip, hızlı konuşlandırılabilen güç olarak öncelikli olarak JEF'i kullanan NATO'nun Karadeniz Bölgesi için Montrö Rejiminde yetkisi esas olan Türkiye'yi çerçeve ulus olarak görmesi muhtemeldir.

Montrö rejiminin uygulamasında hukuki ve siyasi olarak Boğazlarda Türkiye'nin yetkisinin esas kısıtlamanın istisna kabul edilmesi ve bu doğrultuda boğaz devleti olarak sahip olunan hâkimiyet Türkiye'yi NATO için kilit aktör haline getirmiştir. İlgili tüm tarafların siyasi iradesinin sonucu olarak yürürlükte kalan uzun ömürlü bir uluslararası sözleşme olan Montrö Boğazlar Sözleşmesi getirdiği düzenlemeler ile Karadeniz'de NATO'nun Rusya'ya karşı savunma ve caydırıcılık hedefini olumsuz anlamda etkilemiş bununla birlikte Türkiye'nin bölgesel güvenliğin sağlanmasında etkin rolünü ortaya koymuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Filiz Değer: % 100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Filiz Değer: %100

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Kaynakça

Abgaryan, J., Chakhvadze, G., Jakeli, L., & Grasis, J. (2021). *Reconciling conflicting interests of coastal and riparian states: The hard case of Black Sea Straits*. *RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls*, Nr. 1(19), 195-200.

Aliano, A. (2022). *The Montreux Convention and a Black Sea presence*:

- Leveraging law to enable operational capabilities*. Naval War College Newport Rı, 03.08.2023 tarihinde <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1174860.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Baykal, F. H. (2000). *Günümüzde deniz ulaşımındaki gelişmelerin ışığında Türk Boğazlarının hukuki rejiminin değerlendirilmesi ve milletlerarası hukukta genel olarak kabul görmüş diğer boğazlardan geçiş rejimleri ile kıyaslanması* (Bildiri sunumu), Marmara Denizi 2000 Sempozyumu. İstanbul.
- Belik, M. R. (1962). *Türk Boğazları'nın hukukî statüsü*. İstanbul: Sermet Matbaası.
- Bilsel, C. (1948). *Sovyet Rusya-Türk notaları aydınlığında Türk Boğazları*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Buzan, B. (1976). The status and future of the Montreux Convention. *Survival*, 18(6),242-247. <https://doi.org/10.1080/00396337608441646>.
- Coffey, L., & Kochis, D. (2021). NATO summit 2021: Black Sea strategy needed. *The Heritage Foundation Issue Brief*, (6087).
- CSIS, Center for Strategic and International Studies, (2022, 27 June). NATO's framework nations concept beyond Madrid. 02.08.2023 tarihinde <https://www.csis.org/analysis/indispensable-natos-framework-nations-concept-beyond-madrid> adresinden edinilmiştir.
- Flanagan, S. J., & Chindea, I. A. (2019). Regional perspectives from a 2019 workshop. S. J. Flanagan (Ed.). In *Russia, NATO, and Black Sea security strategy*, (p. 18), Rand.
- Gaber, Y. (2020). Turkey's Black Sea policy: Between "Russian Lake" and "NATO's backyard. *Ukraine Analytica*, 1(19), 43-52.
- Günyel, C. (2021). Soğuk savaş sonrası Rusya Federasyonu'nun tehdit algısı ve bu kapsamda NATO'yla olan ilişkilerinin analizi, *100. yılında Türkiye Rusya ilişkileri*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Günyel, C. (2021). *NATO'nun kimlik oluşumunda Karadeniz güvenliğinin yeri* (doktora tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- İnan, Y. (1986). *Türk Boğazları'nın siyasal ve hukuksal rejimi*. Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Kocaman, M. E., Şadan, G. (2016). Karadeniz güvenliği ve Türkiye'nin rolü. *Uluslararası güvenlik yeni politikalar, stratejiler ve yaklaşımlar*, 4(15), 769-792.
- Mercan, E. (2022) Modern deniz harbinde yeni bir paradigma: A2/AD yaklaşımı. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(27), 1-24.
- Milletler Cemiyeti, Convention regarding the Régime of Straits, 10.11.2023 tarihinde <https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=0800000280166981> adresinden edinilmiştir.

- NATO. (2021). 23.03.2023 tarihinde <https://mc.nato.int/media-centre/news/2021/nato-ship-sails-into-the-black-sea>, adresinden edinilmiştir.
- NATO. (2023). 30.07.2023 tarihinde https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm, adresinden edinilmiştir.
- Özersay, K. (1999). *Türk Boğazlarından geçiş rejimi*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Pazarcı, H. (2014). *Uluslararası hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- PISM. The Polish Institute of International Affairs. (2022, 12 May) 03.08.2023 tarihinde <https://pism.pl/publications/how-the-war-in-ukraine-impacts-nato-policy-in-the-black-sea-region> adresinden edinilmiştir.
- Sur, M. (2010). *Uluslararası hukukun esasları*. İstanbul: Beta Basım AŞ.
- Ünlü, N. (2000). Türk Boğazlarının hukuki rejimi ve Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün etkileri, (Bildiri sunumu), Marmara Denizi 2000 Sempozyumu, İstanbul.
- Tarhanlı, T. (2000). Türk Boğazları'nda denge rejimi: hukuki ve yapısal bir değerlendirme, (Bildiri sunumu), Marmara Denizi 2000 Sempozyumu, İstanbul.
- Vienna Convention on the Law of Treaties. (1970). 15.03.2023 tarihinde <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20II/Chapter%20XXIII/XXI-II-1.en.pdf>, adresinden edinilmiştir.
- Vorotnyuk, M. (2020). Black Sea security deadlocks: NATO-Russia confrontation. *Ukraine Analytica*, 1(19), 18-23.
- Wheatley, S. (2021). Revisiting the doctrine of intertemporal law. *Oxford Journal of Legal Studies*, 41(2), 484-509.

Extended Abstract

The aim of this study is to reveal the effects of the Montreux Regime as a sui generis regime on Black Sea security, the reasons for narrowing the area of intervention by the international community in case of war, and Türkiye's key role in ensuring the Black Sea security.

In order to understand the effect of the Montreux Regime, it is necessary to examine the rules of international law to which the regime is subject. In the study, answers will be sought to the questions of how the rules to which the regime is subject affect a possible intervention in case of war, and what restrictions are imposed on the security actors in the region.

The study consists of two main titles. What are the rules that the regime adheres to? and How do these rules affect Black Sea security? The Vienna Convention on the Law of Treaties and the Montreux Straits Convention,

which are among the sources of international law, were used to determine the rules to which the regime is bound. In the preparation of the second chapter, NATO's and Russia's perception of security, NATO's new concept for defense and deterrence after 2014, and Russia's military strategy were examined. Finally, the effect of the Montreux Regime on both strategies has been tried to be revealed with the rules of strategy and the Montreux Straits Convention.

Regime rules will be evaluated in terms of legal status, scope and continuity, then how these rules are applied in wartime and their importance in Black Sea security will be tried to be explained through the new concept developed by NATO since 2014 and the example of the ongoing Ukraine-Russia War.

The Montreux Straits Convention was signed to make the Black Sea a non-competitive security zone for the riparian states, and the Convention created a sui generis regime that differed markedly from other conventions regulating the rules governing international straits. Regime warships and commercial ships, which are considered to have two different effects, legal and political, cover the rules on the passage of war and peacetime. The importance of these rules covered by the contract for the security of the riparian states ensures the continuity of the contract for political reasons.

The Regime, which opens the Straits to the littoral states and imposes restrictions on other states, both protects the Black Sea and, with the guarantee it brings, makes the regime that the Straits will be subject to from being a political regime and subordinates it to legal regulations. The fact that the Convention, which is the legal solution for the current stability and security problems in the Black Sea, provides the dominant power providing regional security in the Black Sea also increases the importance of the Regime.

Seen as a security threat to NATO and the cause of regional instability, Russia's A2/AD capabilities in Crimea and the continued modernization of the Black Sea Fleet are causing Russia to threaten its neighbors' access to sea routes and economic resources, and to exert coercive pressure through traditional power projection. .

The type, tonnage and time restrictions imposed on the passage of ships through the Straits during the war and the authorization and control authority given to Türkiye clearly show the strategic importance of Türkiye in the Black Sea security. During the Ukraine-Russia war, Türkiye's closure of the Straits to warships and the restrictions that the ships were subject to during the war had a positive effect on Russia's A2/AD strategy, by moving the war between the two riparian states away from foreign interventions. Especially after the annexation of Crimea, the ability of NATO permanent troops to move in the Black Sea against Russia, which implemented the doctrine of armament in Crimea and restricting access, was restricted due to the Convention.

After the annexation of Crimea in 2014, NATO, which announced the Framework Nation Concept at the Wales Summit, drew attention to the importance of collective cooperation in order to increase its ability to adapt to

the changing security environment. Essentially, on the basis of this idea, JEF, which was formed under the leadership of the United Kingdom and composed of Baltic countries, played an important role against Russia. This military-political formation in cooperation with NATO continues to provide economic, military and humanitarian support to Ukraine in response to Russia's A2/AD strategy. After the 2022 Ukraine-Russia war, the Black Sea has been a region where NATO has not been able to fully realize its deterrence and defense policy, demonstrating the continuity and vital importance of collective cooperation in order to adapt and modernize the ever-changing security environment. It aimed to maintain its political focus on establishing military preparedness on land and to increase its cooperation with the EU due to common threats. NATO's refusal to see Ukraine as a gray zone and Türkiye's implementation of the Montreux Regime in the face of Russia's invasion of Ukraine limited NATO's ability to act in the Black Sea, which sees Russia as a direct military threat, and hindered the achievement of the deterrent goal. It is likely that NATO, which takes good communication with the EU in its 2030 vision, has the capacity to carry out all operations, primarily uses the JEF as a fast deployable force, will see Türkiye as a framework nation for the Black Sea Region, whose authority is essential in the Montreux Regime.

In the implementation of the Montreux Regime, legally and politically, the fact that Türkiye's authority in the Straits was accepted as an exception to the main restriction and its dominance as a strait state in this direction has made Türkiye a key actor for NATO. The Montreux Convention, which is a long-lasting international agreement that remains in force as a result of the political will of all relevant parties, negatively affected NATO's defense and deterrence target against Russia in the Black Sea, with its regulations, and also revealed Türkiye's active role in ensuring regional security.